

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

щодо повідомлення державного (приватного) виконавця про розгляд подання про звернення стягнення на нерухоме майно боржника, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку (застосування частини одинадцятої статті 440 ЦПК України)

I.

Цей науковий висновок підготовлений на підставі частини 7 статті 404 Цивільного процесуального кодексу України, ст. 47 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», пунктів 1.2, 2.8, 3.2, 3.3 Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді за зверненням Голови Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Б.І. Гулька від 14.09.2022 № 348/0/26-22 у справі № 2/1519/6903/11 щодо викладених у зверненні питань:

1. Чи зобов'язаний суд першої інстанції, у розумінні частини одинадцятої статті 440 ЦПК України повідомляти державного/приватного виконавця про дату, час і місце судового засідання при розгляді його подання, ініційованого в порядку частини десятої статті 440 ЦПК України?

2. Чи є неповідомлення судом першої інстанції державного/приватного виконавця при розгляді його подання, ініційованого в порядку частини десятої статті 440 ЦПК України про дату, час і місце судового засідання, підставою для скасування підставою для скасування судового рішення та ухвалення власного рішення судом апеляційної інстанції, відповідно до пункту 3 частини третьої статті 376 ЦПК України?

II.

Опис дослідження.

Порядок здійснення виконавчого провадження, тобто сукупність дій органів і посадових осіб, спрямованих на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підставах, в межах повноважень та у спосіб, визначених Законом «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону та інших законів, а також рішеннями, що відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню, є імперативним.

В силу норми частини 2 статті 19 Конституції України державний виконавець має діяти винятково в межах повноважень, визначених Законом «Про виконавче провадження», в тому числі дотримуватися імперативних норм про компетенцію (права та обов'язки).

Внутрішньою формою діяльності будь-якого державного органу, в тому числі державної виконавчої служби, є встановлений законом порядок здійснення низки однорідних процесуальних дій, її організація, внутрішня структура, тобто процесуальна форма. В науковій літературі процесуальна

форма діяльності органів державної виконавчої влади визначається як встановлений законодавством та підзаконними актами порядок, відповідно з яким відбувається діяльність, спрямована на реалізацію функцій та виконання завдань щодо примусової реалізації у виконавчому провадженні судових та інших рішень¹.

Процедура виконавчого провадження є суттєвою гарантією прав сторін виконавчого провадження (стягувача і боржника). Судовий контроль у виконавчому провадженні визначається як форма реалізації судової влади, система передбачених процесуальним законом засобів, спрямованих на недопущення незаконного обмеження прав і охоронюваних законом інтересів особи у процесі примусового виконання судових рішень та актів інших юрисдикційних органів, а також відновлення цих прав особи².

До компетенції судів Законом «Про виконавче провадження» та ЦПК віднесене широке коло питань, і всі вони можуть бути поділені на дві групи:

- розгляд заяв (подань) державного виконавця, стягувачів, боржників про вирішення питань щодо руху виконавчого провадження;
- розгляд справ за скаргами на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби.

Аналіз предмета судової діяльності при розгляді цих справ свідчить про те, що суд у виконавчому провадженні виконує відповідно дві основні функції: забезпечувальну і контрольну. Реалізація забезпечувальної функції відбувається через попереднє санкціонування судом найбільш важливих процесуальних виконавчих дій, вчинення яких потребує встановлення додаткових гарантій дотримання відповідних прав учасників, які й забезпечуються судом³.

В свою чергу, у питаннях, що вирішуються судом при реалізації забезпечувальної функції, можна виділити дві групи:

1) спрямовані на забезпечення динаміки виконавчого процесу:

- допуск негайного виконання рішень (стаття 430 ЦПК);
- видача виконавчого листа, внесення виконавчого документа до Єдиного державного реєстру виконавчих документів (стаття 431 ЦПК);

---

¹ Проблемы науки гражданского процессуального права / В.В. Комаров, В.А. Бигун, В.В. Баранкова; Под ред. В.В. Комарова. – Харьков: Право, 2002. – С. 426.

² Пригуляк В.М. Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах. Автореф. дисерт. канд. юрид. наук за спец. 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Одеса, 2016. С. 4.

³ Цивільне судочинство України: основні засади та інститути: монографія / В.В. Комаров, К.В. Гусаров, Н.Ю. Сакара та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2016. С. 791-792.

- вжиття заходів забезпечення виконання рішення суду, передбачених статтею 150 ЦПК (стаття 431 ЦПК);

- виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню (стаття 432 ЦПК);

- поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання (стаття 433 ЦПК);

- затвердження мирової угоди у процесі виконання рішення, задоволення заяви про відмову стягувача від примусового виконання рішення (стаття 434 ЦПК);

- відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання (стаття 435 ЦПК);

- зупинення виконання судового рішення (стаття 436 ЦПК);

- заміна сторони виконавчого провадження (стаття 442 ЦПК);

- поворот виконання рішення, постанови (стаття 444, 445 ЦПК);

2) викликані необхідністю забезпечення посилених гарантій дотримання прав і свобод як учасників виконавчого провадження, так само й інших осіб:

- тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу (стаття 437 ЦПК);

- оголошення розшуку боржника або дитини, привід боржника (стаття 438 ЦПК);

- вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи (стаття 439 ЦПК);

- звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку (стаття 440 ЦПК);

- тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України (стаття 441 ЦПК);

- визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами (стаття 443 ЦПК).

Передача цих питань виконавчого провадження у компетенцію суду викликана необхідністю забезпечення прав і свобод «інших» осіб, які не є учасниками виконавчого провадження, але які (права і свободи) можуть зачіпати дії виконавця.

Отже, можна стверджувати про певною мірою превентивний характер діяльності суду з охорони прав і свобод особи при вирішенні зазначених питань виконавчого провадження.

Згідно з ч. 4 ст. 50 Закону «Про виконавче провадження» після документального підтвердження належності боржнику на праві власності об'єкта нерухомого майна виконавець накладає на нього арешт та вносить відомості про такий арешт до відповідного реєстру у встановленому законодавством порядку. Про накладення арешту на об'єкт нерухомого майна, заставленого третім особам, виконавець невідкладно повідомляє таким особам. У разі, якщо право власності на нерухоме майно боржника не зареєстровано в установленому законом порядку, виконавець звертається до суду із заявою про вирішення питання про звернення стягнення на таке майно.

Процесуальний порядок розгляду та вирішення цього питання встановлений у частинах 10 та 11 ст. 440 ЦПК. Питання про звернення стягнення на нерухоме майно боржника, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку, під час виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) вирішуються судом за поданням державного виконавця, приватного виконавця. Суд негайно розглядає подання державного виконавця, приватного виконавця без повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця, приватного виконавця.

Указане положення дозволяє звернути стягнення на майно, яке боржники задля уникнення обов'язку виконати вимоги виконавчого документа не зареєстрували в порядку, встановленому законом для реєстрації нерухомого майна.⁴

Суд розглядає питання за поданням державного (приватного) виконавця за його участю без повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб. З цього можна зробити такі висновки:

- зазначений порядок не передбачає проведення судового засідання⁵;
- участь державного (приватного) виконавця є обов'язковою, тому суд зобов'язаний викликати виконавця для участі у розгляді подання⁶;

---

⁴ Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. Н.Ю.Голубевої. Київ: Юрінком Інтер, 2021. – С. 733.

⁵ Для підтвердження цього висновку слід порівняти норму ч. 11 та ч. 4 ст. 440 ЦПК, де зазначено, що суд розглядає заяву про звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, в судовому засіданні. Отже, в разі, коли вимагається проведення судового засідання, законодавець зазначає про це безпосередньо у відповідній нормі, що регулює певну процесуальну дію.

⁶ Верховний Суд України, узагальнивши практику розгляду питання про тимчасове обмеження боржника-фізичної особи або керівника боржника-юридичної особи у праві виїзду за межі України, дійшов висновку про обов'язковість виклику державного виконавця. «Враховуючи обов'язковість виклику державного виконавця при розгляді подання в порядку ст. 377¹ ЦПК та можливого витребування необхідних документів,

- під терміном «сторони» розуміються сторони як учасники виконавчого провадження, зазначені у ч. 1 ст. 1 Закону «Про виконавче провадження», – стягувач і боржник⁷.

Подання суд розглядає негайно для того, щоб забезпечити оперативність виконання рішення, без повідомлення сторін та заінтересованих осіб за участю державного чи приватного виконавця. Законодавець робить можливою конфіденційність проведення цієї дії.⁸

«Негайно» не означає, що це має відбутися миттєво, але означає, що це має відбутися якомога скоріше, з урахуванням місця, часу та обставин у кожній справі.⁹

Заява (подання державного/приватного виконавця) з процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень у цивільних справах, зокрема, про звернення стягнення на нерухоме майно боржника, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку, підлягає негайному розгляду без відкриття провадження у справі.¹⁰

Згідно з п. 30 ч. 1 ст. 353 ЦПК ухвалу суду першої інстанції щодо звернення стягнення на нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку, може бути оскаржено в апеляційному порядку окремо від рішення суду.

Відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 376 ЦПК порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення, якщо: справу (питання) розглянуто судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце засідання суду (у разі якщо таке повідомлення є обов'язковим), якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою.

Оскільки йдеться про оскарження ухвали виконавчого провадження термін «учасник» слід застосовувати в такому значенні, в якому він застосовується в контексті процедур виконавчого провадження. Відповідно до ст. 14 Закону «Про виконавче провадження» виконавець є учасником

вважаємо, що розгляд подання повинен здійснюватись в день його надходження (за наявності необхідних документів), але не пізніше наступного дня з моменту його подання.» // Судова практика щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України / Вісник Верховного Суду України. - 2013. - № 5. - С. 24.

⁷ Оскільки розгляд питання відбувається на стадії виконавчого провадження, суб'єктний склад учасників визначається не загальними нормами ст. 42 ЦПК щодо учасників справи позовного провадження, а нормами ст.ст. 14, 15 Закону «Про виконавче провадження». Тому терміни, що позначають суб'єктів розгляду, слід тлумачити в контексті процесуального порядку виконавчого провадження.

⁸ Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. Н.Ю.Голубевої. Київ: Юрінком Інтер, 2021. – С. 734.

⁹ Див. «Справа «Броуган та інші проти Сполученого Королівства». Рішення ЄСПЛ від 29 листопада 1988 року.

¹⁰ Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 01 липня 2020 року у справі № 488/3753/17-ц.

виконавчого провадження. З огляду на це, на нашу думку, слід вважати, що державний (приватний) виконавець для цілей статті 376 ЦК є учасником справи.

III.

Висновки.

1. Суд першої інстанції при розгляді подання, ініційованого в порядку частини десятої статті 440 ЦПК України, зобов'язаний повідомити державного/приватного виконавця про дату, час і місце розгляду питання про звернення стягнення на нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку.

2. Неповідомлення судом першої інстанції державного/приватного виконавця при розгляді його подання, ініційованого в порядку частини десятої статті 440 ЦПК України, про дату, час і місце розгляду питання є підставою для скасування судового рішення та ухвалення власного рішення судом апеляційної інстанції, відповідно до пункту 3 частини третьої статті 376 ЦПК України.

**Член Науково-консультативної ради
при Верховному Суді
кандидат юридичних наук**

Беляневич В.Е.